

Стмл ВН – с. Старомлинівка Великоновосілківського району, Ст Ш – с. Степанівка Шахтарського району, Ст Ол – с. Степанівка Олександрівського району, Тет Сл – с. Тетянівка Слов'янського району, Ур ВН – с. Урожайне Великоновосілківського району, Ул Кр – с. Улянівка Красноармійського району, Ч Сл – с. Черкаське Слов'янського району, ЧЯ Арт – с. Часів Яр Артемівського району, Шевч ВН – с. Шевченко Великоновосілківського району, Ямп КЛ – с. Ямпіль Краснолиманського району.

Стаття посвячена аналізу особливостей названий еди из варёного теста в восточностепных говорах Донетчины; в ней рассмотрены структурно-семантические особенности одной лексической микрогруппы лексики питания – названий еды из варёного теста, которые употребляются в донецких говорах. В статье подробно описана специфика указанного сегмента лексики питания на материале украинских говоров Донецкой области.

Ключевые слова: диалект, донецкие говоры, моделирование, сема, лексема.

The paper presents the attempt of structural and semantic analysis of the names of dishes of boiled dough in eastern local dialects of the Donetsk region. The lexical features of the names of dishes of boiled dough is considered in detail on the lexical local dialects' material.

Keywords: dialect, local dialects of the Donetsk region, modelling, lexeme, seme.

Надійшла до редакції 19 січня 2010 року.

Наталія Клименко

ББК Ш 12=411.4*671

УДК 801.311

НАЗВИ ОДЯГУ ДЛЯ НІГ У СХІДНОСТЕПОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті здійснено структурно-семантичний аналіз однієї лексико-семантичної групи – назв одягу для ніг, що дозволяє виявити їх лексичний репертуар у донецьких говірках, особливості семантичної структури, специфіку функціонування; встановлено просторову поведінку аналізованої лексики в східностепових говірках.

Ключові слова: наддіалектна модель, сема, семантична структура слова, варіативність, українські східностепові говірки.

Українська діалектологія на сучасному етапі розвитку характеризується посиленою увагою до лексичного складу українських говорів. Триває активна робота над збиранням і систематизацією діалектного лексичного матеріалу, що проводиться “у річищі реалізації... комплексної Програми, спрямованої на створення Лексичного атласу української мови і Словника українських народних говорів. Програмою, за якою збирається лексика українських говірок, передбачено широкомасштабне вивчення народної термінології різноманітних тематичних груп” [Свтушок 1992: 3-4]. Вивчення словникового складу різних тематичних груп лексики (ТГЛ) всіх говіркових масивів є невідкладним завданням діалектної лексикології, без вирішення якого не можна говорити про системне дослідження лексики. Причому вичерпну інформацію про досліджуване діалектне явище дає “лише розгляд мовних одиниць говірок як складових парадигми (чи кількох парадигм), мікросистем різної величини та як елемента дво- чи багатокомпонентного ареального протиставлення” [Гриценко 1984: 22].

Беручи за основу структурно-семантичний аналіз лексики, в українській діалектології на матеріалі різних говорів, здійснені дослідження сільськогосподарської лексики (П.Ю. Гриценко, М.В. Никончук); ботанічної (І.В. Сабадош, Л.Д. Фроляк); обрядової (В.Д. Дроботенко, М.М. Бігусяк, І. Магрицька) та інших ТГЛ. Значну увагу приділено дослідженню побутової лексики: назв житлових приміщень та їх частин (К.Д. Глуховцева); назв меблів (Г.І.Мартінова, К.Д.Глуховцева); назв одягу (Й.Ф. Бабій, Н.І. Пашкова, Л.Г. Анісімова, Н.Б. Клименко). Предметом цього дослідження є структурно-семантичні особливості назв одягу східностепових говірок Донеччини, які будуть розглянуті на прикладі одного сегмента ТГЛ одягу – назв одягу для ніг.

Репертуар назв одягу для ніг у досліджуваних говірках включає як давні, так і інноваційні номени на позначення жіночого й чоловічого одягу для ніг, пошитого з різного матеріалу, різноманітної гама кольорів, виготовленого за певним кроєм. Однак домінантною диференційною ознакою (ДО), яка організовує структурно й семантично всі лексеми, що можна віднести до цієї лексико-семантичної групи, є ДО “стать носія одягу”.

Жіночий різновид одягу для ніг може бути двох типів: “вив’язаний одяг для ніг без штанців” і “вив’язаний разом із штанцями одяг для ніг”. Ці дві семантичні вступують у відношення опозиції, що є релевантною для всіх східностепових говірок. Дистрибуцію такої опозиції сем можна простежити в таблиці, яка передає наддіалектну модель назв жіночого одягу для ніг (табл. 1).

Модель номінативного поля семи “жіночий одяг для ніг”

Номер моделі	“Жіночий одяг для ніг”		Говірки
	“без штанців”	“із штанцями”	
1	чу́лки	колго́ти	28,30,32,35,38,39,41,44, 50,53,65,71,72,80,86,87,99,101
2	чулки́	колго́ти	9-11,12,20,22,46,49,51, 52,55,56,58,62,63,85,66-70,74,75,77,79,81,84,88,89,92,93,96-98,60,14,34, 36,61,105,106,104,100,17,21,25,45,48,54,107-109
3	чу́лки // панчо́хи	колго́тки	102
4	чулки́ // панчо́хи	колго́ти	59,95
5	чулки́ // п'інчо́хи	колго́ти	57
6	чу́л'ки	колго́ти	26,24
7	чу́л'ки	колго́тки	3,4,33,6,1,15,16,18,23, 37,42,43,90,91,103
8	чулки́	колго́тки	5,7,8,13,31
9	чулки́	колго́тки // колготкі́	19
10	чу́лки // чулки́	колго́ти	27,73,83
11	чу́л'ки	колготкі́	29,76
12	чу́лки // чулки́	колготі́	40
13	чулки́	колготі́	47
14	чу́лки	колготкі́	78
15	чулки́ // панчо́хи	колго́ти // колготкі́	82
16	чулки́ // чу́лки // панчо́хи	колго́ти // колготкі́	110
17	чу́л'кі // чулки́	колготкі́	67

Найбільш поширеними в східностепових говірках є такі лексичні репрезентанти аналізованої опозиції сем: чу́лки : колго́ти, чулки́ : колго́ти, чу́лки : колго́тки. Чимала кількість моделей протиставлення зумовлюється значною акцентуаційною та словотворчою варіативністю лексем, що функціонують у східностепових говірках. Про таку варіативність лексики в новостворених українських говірках неодноразово йшлося в роботах дослідників цих говорів [Сагаровський 1985; Фроляк 2000; Клименко 2002; Загнітко 2008].

Крім того, назви панчо́х утворюють ще мікропарадигму репрезентантів опозицій сем “панчо́хи з бавовняної тканини” : “панчо́хи з фельдиперсової тканини” : “панчо́хи з капронової тканини”, що реалізуються в досліджуваних говірках таким чином – про́с'т'і чу́лки : фел'дипе́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 28,44,71,72,76,80,86,101; про́с'т'і чу́лки : хв'і́л'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 27,35,41,42,37-39; про́с'т'і чу́лки : ф'і́л'д'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 34; про́с'т'і чу́лки : фел'дипе́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 103,62,40,87; про́с'т'і чулки́ : ф'і́л'д'іне́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 94; про́с'т'і чулки́ : ф'і́л'д'іне́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 49,58-60,89,97,98; про́с'т'і чулки́ : ф'і́л'д'іне́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 51,52,55,57,96,104-106,2; про́с'т'і чулки́ : ф'і́л'д'іне́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 56,83; про́с'т'і чу́лки : ф'і́л'д'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 68,69,73,109; про́с'т'і чу́лки : фел'дипе́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 67,108,74, 75,77,79,81,85,88,92,93; про́с'т'і чу́лки : ф'і́л'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 1,17,32, 36,45; про́с'т'і чу́лки : ф'і́л'д'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 10,53,54,61,99; про́с'т'і чулки́ : ф'і́л'д'іне́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 5,66,13; про́с'т'і чу́лки : фел'дипе́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки / чу́лки – 24,26; про́с'т'і чу́лки : фел'дипе́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 3,4,14-16,18,21,23,33,48,64,78,90,102,107; про́с'т'і чу́лки : ф'і́л'д'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 6,9; про́с'т'і чулки́ : ф'і́л'іне́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 7,8,31; про́с'т'і чулки́ : фел'дипе́рсов'і чулки́ : капро́нов'і чулки́ – 11,12,20,30,46,47,50, 63,82,84,95,100,19,110,22; про́с'т'і чу́лки : хв'і́л'іне́рсов'і чу́лки : капро́нов'і чу́лки – 25,43,91; про́с'т'і чу́л'кі : фел'дипе́рсов'і чу́л'кі : капро́нов'і чу́л'кі – 67.

Реалізація ДО “колір” дозволяє диференціювати східностепові говірки за лексичними маніфестантами семи “панчо́хи світлобрунатного кольору” : т'і́л'есн'і чу́лки – 3,4,6,33,1,32,44, 48,50,28,29,30,37-39,42,43,76, 91,101,71-73,80,86,99,87; т'і́л'есн'і чулки́ – 5,10-13,100,45-49,51-55,57,106,59,63,21,94,40,19,20,22,66,70,105,97, 98,74,75,79,82-85,92,95,110,89,88; т'і́л'есн'і чулки́ – 56,58,31,2,7-9,23,90,61,78,96,104,77,81; т'і́л'есн'і чу́лки –

65,26,24; *m'él'n'i čulki* – 35,41; *m'il'ic'n'i čulki* – 109, *m'ilés'n'i čul'ki* – 67, *m'ilés'n'i čulki* // *m'il'és'n'i čulki* – 14,15,64; *m'ilés'n'i čulki* // *m'ilés'n'i čulki* – 73.

Аналіз назв одягу для ніг за ДО “матеріал” чи “колір” у східностепових говірках виявляє значну кількість фонетичних (у тому числі й акцентуаційних) варіантів. Цією рисою такі лексико-семантичні мікропарадигми близькі до інших назв одягу, наприклад, найменувань рукавиць за ДО “матеріал, з якого виготовлено одяг”. Однак, для аналізованих номенів у досліджуваних говірках характерне функціонування обмеженої кількості дублетно-синонімічних назв, що свідчить про гомогенну основу досліджуваних номінацій. Так, назва *панчо́хи* зустрічається лише в деяких говірках Донеччини як абсолютний синонім до назви *чулки*. Низька функціональна активність свідчить про перехід цієї номінації до пасивного словника сучасних донецьких говірок – пор. також з н.-над. назвою *чу́лка* “панчоха” [Чабаненко IV: 222]. Отже, у східностепових говірках сема “жіночий одяг для ніг без штанців” регулярно реалізується лексемою *чулки* (<тюрк. *tšəlga, tšulga* “чулок” [Фасмер IV: 380]) або описовою номінативною конструкцією, до складу якої обов’язково входить загальна назва *чулки*. Назва *панчо́хи* (через польське й словацьке посередництво запозичена з німецької мови; нім. *Bündschuh* “в’язаний черевик; легке, в’язане шнурками аж до колін селянське взуття” [ЕСУМ IV: с.280]) є спорадичною або й невластивою зовсім.

Подібне явище спостерігаємо і в інших мікропарадигмах назв одягу для ніг. Так, у східностепових говірках регулярно є лексична реалізація семи “короткі панчохи” – *носкі́*, відома всім говіркам Донеччини, за винятком говірок н.п. 81,77,72,66,78,13,23, де вживається варіант *но́скі* (порівняймо етимологію: носок <нос – рос. діал. *вершо́к* “чулок, носок” [Фасмер III: 85]). Говірки названих вище населених пунктів є або говірками моногенного типу з північноукраїнською основою, або гетерогенними говірками, утвореними одночасним змішуванням або поступовим накладанням кількох говірок різного походження, одна з яких найчастіше є континуантом північноукраїнської материнської говірки [Фроляк 1999: 100].

Значно менший ареал утворює назва *шкарпéтки* (М.Фасмер тлумачить українське *шкарпéтки* як похідне від пол. *szkarpetka* <італ. *scarpetta* “башмачок” [Фасмер IV: 447]), що вживається, як правило, паралельно з лексемою *носкі́* – 2,21,48,24,40,37,39,42,41,70,65,67,101, 71,76,80, 88,82,59, і зрідка самостійно – 35,97 (картосхема 1). А в говірці, позначеній на картосхемі 1 цифрою 1 уживаються три паралельні назви (синоніми-дублети): *шкарпéтки* // *носкі́* // *карпéтки* (пор. дон. рос. *карпéтки* “1) шерстяные носки; 2) мужские шерстяные носки без пяток; 3) валенки с короткими голенищами в виде бот; 4) шерстяные вязаные туфли” [СРДГ II: 51]).

Отже, хоча розглянуті лексико-семантичні мікропарадигми назв одягу для ніг і характеризуються співіснуванням в досліджуваних говірках декількох назв на позначення однієї реалії, але їх значно менше, ніж в інших лексико-семантичних мікрогрупах.

Серед лексем, які можуть позначати як жіночий, так і чоловічий одяг для ніг, слід назвати інновацію *го́л'фи* – поширену в більшості досліджуваних говірок (*го́л'хви* – 3, 4, 33, 38, 39, 35, 41, 65, 70, 108, 101, 34, 24, 26, 76, 80, 85, 92, 99, 104, 82, 83, 87, 89), яка вживається на позначення “коротких панчо́х до колін”. Англійське запозичення *гол'ф* потрапило до словникового складу обстежених говірок, очевидно, з літературної мови й фонетично адаптувалось до традиційної вимови приголосних у східностепових говірках. Такий незначний для говірок Донеччини ареал фонетичного варіанта *го́л'хви*, очевидно, детермінується значно ширшим використанням аналізованої лексеми в мовленні молодшого покоління та ознакою більш пізнього запозичення.

Чи не найдавнішою в аналізованій лексико-семантичній групі назв одягу можна вважати номінацію шматка тканини, яким обмотують ногу перед взуванням – пор.: *оноу́чі* *Fussfetzen*. “В Жебю носе онучі крашені...” [Верхратський 1877, с.44]; ст.-сл. *оноу́шта* <**onutja* [Фасмер, III: 142]; псл. **onutja*, очевидно, префіксальне похідне від дієслівної основи **outei* < іє. **eu/ou-* “надягати” [ЕСУМ, IV: 194]. Назва *оноу́ча* відома східностеповим говіркам як: *оноу́ча* – 1-6,11,14,15,17-22,24,26-44,47,50,51,57,59-71,73-76,82,85-88,91,93-98,100-105,107,109; *ану́ча* – 72,77,81,89,64,78,90,23,13; *оноу́чка* – 13,70 – і поширена на всій території Донеччини (картосхема 2), як і протягом усього українського діалектного континууму: гуц. *оноу́ча* // *уну́ча* “шматок тканини, яким обмотують ногу перед взуванням” [Гуцульські говірки: 139]; поліс. *оноу́ча* “1) ганчірка для миття підлоги; 2) ганчірка, якою користуються на кухні; 3) кусок полотна чи сукна для обмотування ніг під деяке взуття (переважно під чоботи)” [Лисенко: 144], бойк. *оноу́чка* “полотно, яким обвивають ноги; взуття з овечої вовни” [Онишкевич, II: 20].

Не менш поширеною назвою зазначеної реалії в східностепових говірках є лексема *порт'я́нка* – 7,8,10,45,46,9,12,48,52,53,55,106,58,56,92,99,83,110, яка нерідко виступає лексичним дублетом номена *оноу́ча* – 1,31,32,100,44,50,59,107,63,34,94,40,39,37,42,73,104,105,96,82,87 (картосхема 2), утворена на основі назви матеріалу, з якого виготовлялася, і є такою ж давньою, як і *оноу́ча* [Фасмер, III: 334-336]. У поліських діалектах теж досить поширеною є лексема *порт'я́нка*, але з семантикою дещо відмінною від східностепових говірок – пор. поліс. “1) кусок бавовняної матерії домашнього виробу; 2) рідк. бавовняна хустка” [Лисенко: 169].

У центральних східностепових говірках використовується ще одна назва аналізованого типу одягу для ніг – *обмо́тка* – 27,108,63,36,25,54,49,32,101,79,80,84, в основі творення якої, очевидно, лежить мотиваційна ознака “спосіб носіння (одягання)”.

У багатьох досліджуваних говірках назви *обм'отка, порт'анка, он'уча* вживаються паралельно, що характеризує донецькі говірки як типові новостворені українські говірки. Так, В.С. Ващенко зазначав, що відмінною рисою новостворених говорів є “наявність у них численних і різноманітних паралельних форм. Паралельні форми виступають живим і активним фактором у діалектному мовленні. При цьому вони здебільшого не розмежовуються за територіальною ознакою, а виступають у говірці одного й того ж населеного пункту, часто в мовленні однієї й тієї ж особи як молодшого, так і старшого віку, не розрізняючись значенням або функціями” [Ващенко, 1960: 122].

Отже, назви одягу для ніг у досліджуваних говірках становлять структурне ціле. Ці лексеми об'єднують спільні кореляції, що відбивають диференціацію реалій за статтю носія одягу, матеріалом, кольором, призначенням, способом носіння. Лексико-семантична група назв одягу для ніг складається з давніх та інноваційних номінацій, функціональне навантаження яких часто однакове (*чулки, гол'фи*). Ця лексика в донецьких говірках характеризується такими ознаками: багато фонетичних, (у тому числі акцентуаційних), словотворчих варіантів лексем, відомих не тільки східностеповим говіркам, а й іншим українським говорам; майже відсутня семантична спеціалізація загальноживаних номенів; широко використовуються загальні назви для номінацій окремих реалій аналізованої лексико-семантичної парадигми. Специфіка лексико-семантичної групи назв одягу для ніг полягає швидше в частоті (іноді й регулярності) вживання паралельних назв, які є абсолютними синонімами; в ускладненні структурної організації лексико-семантичної групи назв одягу для ніг, що зумовлене різноплановістю денотатів, особливостями призначення одягу, впливом ДО “стать носія одягу”.

Фрагментарність опису аналізованої ТГЛ в українському діалектному континуумі детермінує необхідність системного аналізу кожної ЛСГ назв одягу в східностепових говірках Донеччини.

Індекс обстежених населених пунктів Донецької області

1. М-Качкари Новоазовського району
2. Козацьке Новоазовського району
3. Старченкове Володарського району
4. Зелений Яр Володарського району
5. Федорівка Володарського району
6. Комишувате Першотравневого району
7. Мангуш Першотравневого району
8. Червоне Першотравневого району
9. Новоселівка Тельманівського району
10. Греково-Олександрівка Тельманівського району
11. Краснопілля Старобешівського району
12. Хлібодарівка Волноваського району
13. Златоустівка Волноваського району
14. Степне Волноваського району
15. Петрівське Волноваського району
16. Сторівка Волноваського району
17. Микільське Волноваського району
18. Благодатне Волноваського району
19. Ольгинка Волноваського району
20. Новотроїцьке Волноваського району
21. Оленівка Волноваського району
22. Миколаївка Волноваського району
23. Свободне Волноваського району
24. Олександринка Волноваського району
25. Павлівка Мар'їнського району
26. Новоукраїнка Мар'їнського району
27. Успенівка Мар'їнського району
28. Катеринівка Мар'їнського району
29. Антонівка Мар'їнського району
30. Новомихайлівка Мар'їнського району
31. Безіменне Новоазовського району
32. Хомутове Новоазовського району
33. Українка Володарського району
34. м. Красногорівка Мар'їнського району
35. Олексіївка Великоновосілівського району
36. Олександрівка Мар'їнського району
37. Іскра Великоновосілівського району
38. Вільне поле Великоновосілівського району
39. Шевченко Великоновосілівського району
40. Велика Новосілка
41. Андріївка Великоновосілівського району
42. Зелений Гай Великоновосілівського району
43. Новопетрівка Великоновосілівського району
44. Петрівське Старобешівського району
45. Кумачеве Старобешівського району
46. Глинки Старобешівського району
47. Новозар'ївка Старобешівського району
48. Новоселівка Старобешівського району
49. Благодатне Амвросіївського району
50. Грабське Амвросіївського району
51. Артемівка Амвросіївського району
52. Лисиче Амвросіївського району
53. Василівка Амвросіївського району
54. Кленівка Амвросіївського району
55. Дмитрівка Шахтарського району
56. Сердите Шахтарського району
57. Андріївка м. Сніжного
58. Вільховчик Шахтарського району
59. Зуївка м. Харцизька
60. Петровське Єнакіївського району
61. Кобилівка м. Вуглегорська
62. Шахова Ясинуватського району
63. Опитне Ясинуватського району
64. Первомайське Ясинуватського району
65. Срібне Красноармійського району
66. Красне Красноармійського району
67. Селидове
68. Петрівка Красноармійського району
69. Михайлівка Красноармійського району
70. Удачне Красноармійського району
71. Сергіївка Красноармійського району
72. Гришине Красноармійського району
73. Воздвиженка Красноармійського району
74. Вірівка Добропільського району
75. Добропілля Добропільського району
76. Золотий Колодязь Добропільського району
77. Спасько-Михайлівка Олександрівського району
78. Старомихайлівка Мар'їнського району
79. Громова Балка Олександрівського району
80. Михайлівка Олександрівського району
81. Іверське Олександрівського району
82. Званівка Артемівського району
83. Сіверськ Артемівського району
84. Никифорівка Артемівського району
85. Привілля Слов'янського району
86. Сергіївка Слов'янського району
87. Дробишеве Краснолиманського району
88. Рідкодуб Краснолиманського району
89. Новоселівка Краснолиманського району
90. Кирилівка Волноваського району
91. Вільне Волноваського району
92. Хрестище Слов'янського району
93. Райгородок Слов'янського району
94. Нескучне Великоновосілівського району
95. Роздолівка Артемівського району
96. Красне Артемівського району
97. Русин Яр Костянтинівського району
98. Олександрівка-Калинове Костянтинівського району
99. Віролюбівка Костянтинівського району
100. Первомайське Тельманівського району
101. Кам'янка Добропільського району
102. Платонівка м. Волновахи
103. Мар'їнка
104. Кліщіївка Артемівського району
105. Микитівка м. Горлівки
106. Дібрівка Шахтарського району
107. м. Ясинувата
108. Роя Мар'їнського району
109. Миколаївка Красноармійського району
110. Ярова Краснолиманського району

Умовні скорочення

бойк.	– бойківське	пол.	– польське
гуц.	– гуцульське	поліс.	– поліське
нім.	– німецьке	полт.	– полтавське
діал.	– діалектне	пор.	– порівняйте
дон.	– донське	псл.	– праслов'янське
закарп.	– закарпатське	рос.	– російське
запоріз.	– запорізьке	ст.-сл.	– старослов'янське
іє.	– індо-європейське	сх.-слоб.	– східнослобожанське
італ.	– італійське	сх.-степ.	– східностепове
н.-над.	– нижньонадніпрянське	черніг.	– чернігівське
		тюрк.	– тюркське

Література

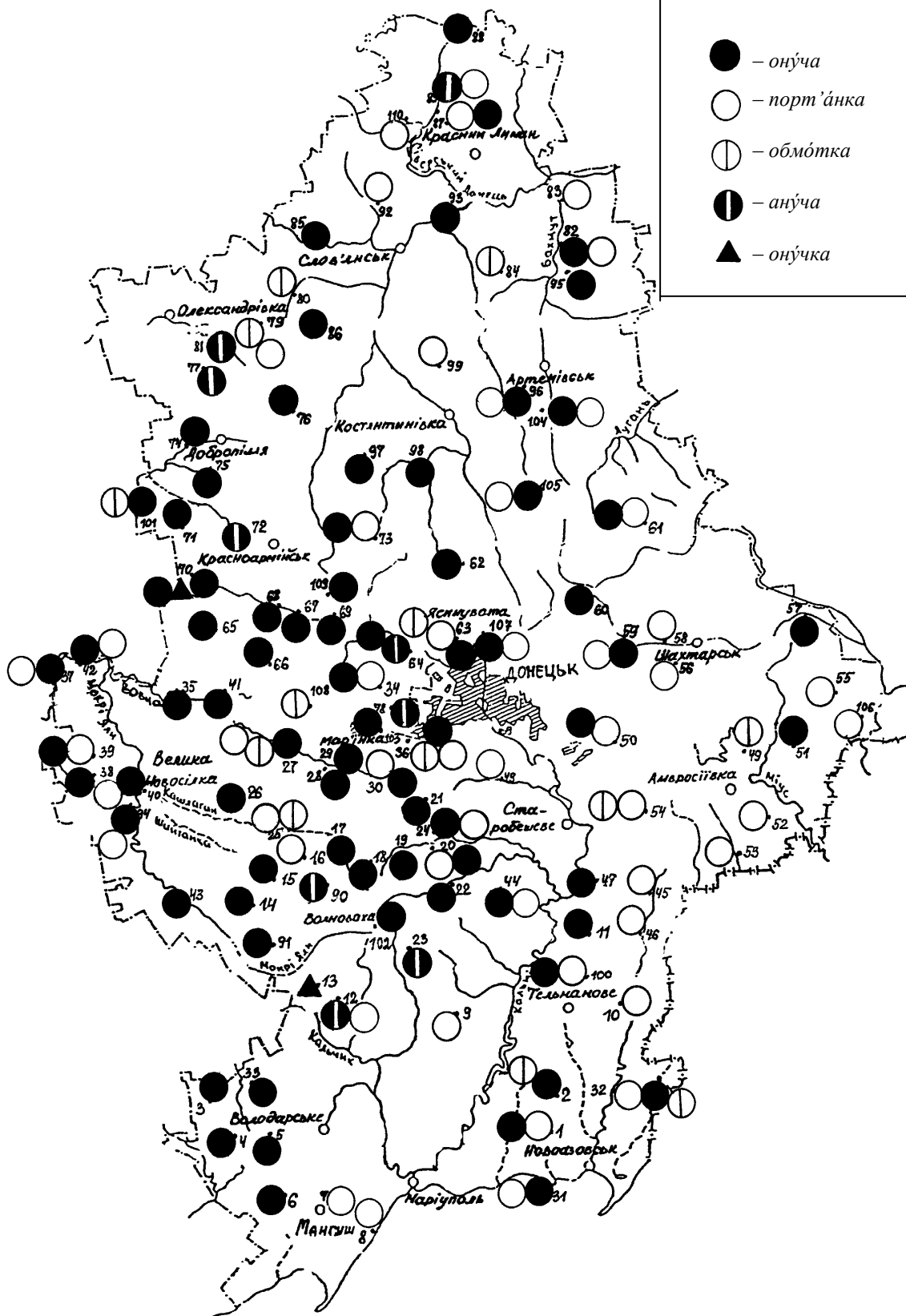
- Ващенко 1960: Ващенко, В.С. До загальної характеристики процесу змін у полтавських говорах [Текст] / В.С. Ващенко // Середньонадніпрянські говори. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 122-143. – Бібліогр.: с. 143.
- Гриценко 1980: Гриценко, П.Ю. Структурна організація назв свійських тварин [Текст] / П.Ю. Гриценко // Мовознавство. – 1980. – С. 48-58. – Бібліогр.: с. 58.
- Гриценко 1984: Гриценко, П.Ю. Дослідження лексики українських говорів [Текст] / П.Ю. Гриценко // Мовознавство. – 1984. – С. 22-30. – Бібліогр.: с. 30.
- Євтушок 1992: Євтушок, О.М. Про стан і деякі аспекти вивчення діалектної лексики [Текст] / О.М. Євтушок // Українська мова і література в школі. – 1992. – №2. – С. 3-5. – Бібліогр.: с. 5.
- Загнітко 2008: Загнітко, Н.Г. Лексика на позначення часу споживання їжі в українських східностепових говірках [Текст] / Н.Г. Загнітко // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. – Серія 10. – Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. пр. – Вип. 3. – Кн. 2. – К., 2007. – С. 95-100. – Бібліогр.: с. 100.
- Клименко 2002: Клименко, Н.Б. Назви частин одягу та його доповнень у східностепових говірках Донеччини [Текст] / Н.Б. Клименко // Лінгвістичні студії. Зб. наук. пр. – Вип.10. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – С.197-205. – Бібліогр.: с. 205.
- Сагаровський 1985: Сагаровський, А.А. Позасистемні чинники і реалізація діалектних рис у багатоконтактних українських говорах Белгородщини [Текст] / А.А. Сагаровський // Вісник Харківського університету. – №272. – 1985. – С. 85-91. – Бібліогр.: с. 91.
- Фроляк 1999: Фроляк, Л.Д. Типологія українських говірок території пізнього заселення (на матеріалі говірок Донеччини) [Текст] / Л.Д. Фроляк // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка: Філологічні науки. – Вип. 10. – Луганськ, 1999. – С. 99-104. – Бібліогр.: с. 104.
- Фроляк 2000: Фроляк, Л.Д. Реалізація фонем /o/ як типологічна ознака говірок Донеччини [Текст] // Лінгвістичні студії. Зб. наук. пр. – Вип. 6. – Донецьк: Вид-во ДонДУ, 2000. – С. 240-244. – Бібліогр.: с. 244.

Джерела

- Верхратський 1877: Верхратський, І. Знадоба до словаря южноруського [Текст] / І. Верхратський. – Львів, 1877. – 88 с.
- Гуцульські говірки 1997: Гуцульські говірки. Короткий словник [Текст] – Львів: Вид-во Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997. – 232 с.
- ЕСУМ: Етимологічний словник української мови: У 7 т. [Текст] / О.С. Мельничука (ред.). – К.: Наук. думка, 1983-2006. – Т.1-5.
- Лисенко 1972: Лисенко, П.С. Словник поліських говорів [Текст] / П.С. Лисенко. – К.: Наук. думка, 1972. – 260 с.
- Онишкевич 1984: Онишкевич, М.Й. Словник бойківських говірок: В 2-х ч [Текст] / М.Й. Онишкевич. – К.: Наук. думка, 1984.
- СРДГ: Словарь русских донских говоров: В 3-х т. – Р н [Текст] /Д: Изд-во Ростов. ун-та, 1975. – Т.1-3.
- Фасмер: Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка [Текст] // Перев. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. – М.: Прогресс, 1964-1973. – Т.1-4.
- Чабаненко 1992: Чабаненко, В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини [Текст] / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя: Вид-во ЗДУ, 1992. – Т.1-4.

Картосхема 2.
Шматок тканини, яким обмотують ноги перед взуванням

- – онуча
- – порт'янка
- ◐ – обмотка
- ◑ – ануча
- ▲ – онучка

В работе проведен структурно-семантический анализ одной лексико-семантической группы названий – одежды, предназначенной для ношения на ногах: детально рассмотрены лексический репертуар этой группы слов, особенности семантической структуры анализированных наименований, специфика их функционирования; определена ареальная характеристика в восточнестепных украинских говорах.

Ключевые слова: наддиалектная модель, сема, семантическая структура слова, вариативность, украинские восточнестепные говоры.

The paper presents the attempt of the structural and semantic analysis of the names of clothes for legs in Ukrainian Eastern – Stepps dialects of Donetsk region.

Key words: super dialectal model, seme, semantic structure of a word, variety, Ukrainian Eastern – Stepps dialects.

Надійшла до редакції 15 січня 2010 року.

Ірина Николів

ББК Ш141.64-5+Ш141.14-5

УДК [811.163.42+811.161.2]’276.2’276.45’282

СЛЕНГ ТА СУМІЖНІ З НИМ ПОНЯТТЯ З ПОГЛЯДУ ХОРВАТСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЛІНГВІСТІВ

Сленг як тип ненормативного мовлення тісно пов'язаний з іншими соціальними діалектами. У статті розглядаються погляди деяких хорватських та українських мовознавців на «сленг», а також на суміжні з ним поняття «арго» та «жаргон». Крім поданих термінів, до уваги береться хорватська назва «шатра». Зроблено спробу розмежувати вищезгадані поняття.

Ключові слова: сленг, арго, жаргон, «шатровачкі», ненормативне мовлення, соціальні діалекти.

Сленг – одне з неоднозначних у мовознавстві явищ. Як арго та жаргон, він є одним із соціальних діалектів. Дослідженням соціальних діалектів у Хорватії та Україні почали активніше займатися недавно. Їх уважали мовою низів та кримінальних елементів, бо ненормативну лексику використовують у своєму мовленні лише неосвічені, некультурні чи невиховані люди. Отже, вивчати мовлення таких людей уважалося недоречним. Ці стереотипні погляди не відповідають дійсності. Сленг, як і інші соціальні діалекти, існував завжди, його використовували не лише люди «нижчих прошарків».

Із розвитком людства, змінами у політичному та суспільному житті, демократизацією суспільства, свободою слова, поширенням інформаційних технологій спостерігаємо значне проникнення соціальних діалектів у розмовну мову. Мовознавці починають активніше цікавитися ненормативним мовленням як лінгвістичним явищем, воно стає об'єктом дослідження психологів та соціологів. В українському мовознавстві соціальні діалекти досліджували: Л. Ставицька, О. Горбач, Л. Масенко. Серед хорватських дослідників зазначимо Т. Сабляка, Л. Тепеш, М. Стоїча, Б. Павловські, А. Халоню, Д. Коланович. Крім науковців, соціальними діалектами цікавляться і звичайні мовці, які використовують у повсякденному спілкуванні не лише літературне мовлення.

Навряд чи в лінгвістиці існує ще одне таке нечітко й неоднозначно визначене явище, як сленг [Балабін 2002: 12]. З огляду на це мета нашої статті – розглянути різні визначення поняття «сленг» та пов'язані з ним поняття, дослідити міркування вчених щодо них. Ми також намагалися дослідити за допомогою мережі Інтернет рівень обізнаності хорватів із соціальними діалектами та їхню думку про них.

У мовознавстві до цього часу існує невизначеність щодо термінів, які використовуються для позначення нестандартизованого мовлення. Досліджуючи зазначений шар мови, вчені зазначають, що „терміни перетинаються, розкривають одне й те саме поняття з різних поглядів, включають один одного, іноді метонімічно та метафорично переносячи один на інший“ [Керпатенко 2009: 60]. У лінгвістичній термінології знаходимо кілька термінів для позначення ненормативного мовлення. Найпоширеніші з них – «арго», «жаргон» та «сленг». Невизначеність полягає насамперед у тому, що ці терміни важко розмежувати між собою. Це питання доволі складне для вирішення, його торкалася низка лінгвістів, кожен з яких висловлює та обстоює власну думку. Подекуди ці міркування заплутані, неясні та суперечливі, тому проблема розмежування цих термінів досі залишається відкритою. Окрім «арго», «жаргону» та «сленгу» існують інші назви, які окреслюють ненормативне мовлення. Термін «кент» характерний для англійського мовознавства, трапляється і в дослідженнях мовознавців інших країн, у тому числі серед хорватських. Хорватська лінгвістика використовує